

KS. PAWEŁ PAŁKA

IV MIĘDZYNARODOWY KONGRES PRAWA KOŚCIOŁÓW WSCHODNICH W REGENSBURGU

19-24 IX 1978 r. odbył się w Regensburgu IV Międzynarodowy Kongres Prawa Kościołów Wschodnich zorganizowany przez Gesellschaft für das Recht der Ostkirchen. Problematyka Kongresu była zakreślona tematem: *Kościół i Kościoły — autonomia i autokefalia*. W Kongresie wzięło udział około 80 osób z różnych krajów świata. Z Polski byli księża: prof. P. Pałka i doc. E. Przekop z KUL, prof. I. Subera, prof. M. Żurowski, doc. M. Fąka i mgr P. Maciak z ATK oraz dr I. Skubiś z Częstochowy.

Uroczyste otwarcie Kongresu miało miejsce w zabytkowym ratuszu Regensburga 19 IX 1978 r. Wstępem do tego było powitanie uczestników Kongresu przez nadburmistrza miasta, który wyraził radość, że to miasto zostało obrane na miejsce Kongresu. Po tym formalnego otwarcia obrad kongresowych dokonał prof. W. Pöchl, przewodniczący Stowarzyszenia, który wskazał na cel Kongresu i powitał przybyłych na Kongres przedstawicieli różnych wyznań chrześcijańskich biorących udział w spotkaniu. Z kolei prof. miejscowego uniwersytetu P. Landau, zajmujący się stroną organizacyjną spotkania, przedstawił problematykę obecnego Kongresu i podał szczegóły związane z miejscem i porządkiem obrad. Zaraz też odbyły się tu dwie okolicznościowe prelekcje: jedna na temat *Regensburg i Wschód* (dr P. Mai), druga *Położenie prawne Kościołów wschodnich w Związkowej Republice Niemieckiej* (prof. C. Link).

Właściwe omawianie problematyki kongresowej rozpoczęło się dnia następnego na terenie Instytutu Kościołów Wschodnich, gdzie w ciągu czterech dni wygłoszono 12 referatów w języku niemieckim, francuskim i angielskim.

Pierwszym z nich był referat prof. W. de Vries'a z Francji traktujący o powstaniu i rozwoju autonomii Kościołów wschodnich w pierwszym tysiącleciu. Przedstawiony tu został proces powstawania wspólnot chrześcijańskich na różnych terenach kierowanych przez apostołów i biskupów jako ich następców. Z czasem wytworzyły się tu ważniejsze ośrodki zarządzane przez biskupów, których zaczęto nazywać patriarchami. Specjalną powagą cieszyły się te ośrodki, którym początek dali apostołowie: Aleksandria, Antiochia i Jerozolima. Biskupi tych Kościołów cieszyli się dużą autonomią przy zachowaniu jedności wiary. Dużo uwagi zostało też tu poświęcone innym Kościołom autonomicznym na Wschodzie, a zwłaszcza Kościołowi ormiańskiemu i patriarchatowi konstantynopolitańskiemu.

Drugi referat dotyczący problematyki kongresowej wygłosił metropolita prof. Panteleimon Rodopoulos z Grecji, omawiając sprawę kanonicznych podstaw autokefalii w Kościele prawosławnym. Wywody swe oparł głównie na 34 kanonie apostoelskim i 9 kanonie soboru antiocheńskiego, do których to kanonów odwoływali się później również i inni prelegenci. Podana tu analiza wspomnianych kanonów zmierzała do wykazania, że autokefalia w Kościele prawosławnym nie sprzeciwia się jedności Kościoła oraz do wskazania, jaki powinien być wzajemny stosunek biskupów Kościoła autokefalicznego do pierwszego z tych biskupów uważanego za głowę Kościoła.

Wiele światła na zjawisko autokefalii rzucił referat metropolity prawosławnego z Indii Mar

Osthathiosa Autonomia i autokefalia w teorii Kościołów starożytnego Wschodu. Na podstawie Nowego Testamentu, Tradycji i wypowiedzi Ojców Kościoła naświetlona została różnica między autonomią i autokefalią oraz wskazana została rola, jaką odgrywał biskup uznany za głowę Kościoła lokalnego. Naświetlony też został problem stosunku Kościoła lokalnego do Kościoła powszechnego, z którym Kościół lokalny złączony jest jednością wiary, Eucharystii i tradycji. Prelegent przedstawił też pogląd Kościoła prawosławnego na sobór powszechny, na rolę św. Piotra w kolegium apostoelskim oraz na prymat i dogmat nieomyślności papieża, sugerując jednocześnie zasady, na jakich możliwe byłoby większe zbliżenie między różnymi Kościołami.

Prof. G. Nedungatt, jezuita z Rzymu, poruszył temat *Autonomia i autokefalia oraz problem jurysdykcji w dobie obecnej*. Po stwierdzeniu, że z pojęciem autonomii i autokefalii wiąże się pojęcie Kościołów partykularnych, dużo uwagi prelegent poświęcił tym Kościołom. Podane zostały tu różne terminy, jakimi są one oznaczane zarówno w prawie Kościoła łacińskiego, jak i wschodniego oraz wskazane ich powiązania między sobą i z Kościołem powszechnym. W związku z tym prelegent zastanawia się nad tym, jaki organ ma obecnie sprawować nad nimi najwyższą władzę. Naświetla też tu trudności w tym względzie z racji dużej fluktuacji różnych grup ludności, zwłaszcza gdy chodzi o zachowanie ich własnej tożsamości w diasporze. Po omówieniu nowych zaleceń Stolicy Apostolskiej nad emigrantami postuluje przyznanie większej swobody zmiany obrządku dla osób przebywających poza terytorium własnego obrządku. W dyskusji propozycja ta spotkała się z dezaprobatą Kongresistów obrządku wschodniego.

W drugim dniu obrad kongresowych pierwszy referat wygłosił prof. H. M. Biedermann z Würzburga na temat obecnie istniejących Kościołów autokefalicznych w Kościele prawosławnym. Podał nie tylko szczegółową analizę pojęcia autokefalii z jednoczesnym wskazaniem zasad narodowości i terytorialności dających podstawę do ubiegania się o autokefalię, lecz także podał dokładny przegląd obecnie bezspornie istniejących czternastu takich Kościołów. Przedstawiając podstawy prawne ich istnienia wskazał na różne trudności przy usamodzielnianiu się niektórych z tych Kościołów, zwłaszcza trudności ze strony ich Kościołów macierzystych, odmawiających zgody na autokefalię. Zilustrowane zostało to różnymi przykładami, w tym także przykładem Kościoła prawosławnego w Polsce, którego autokefalia przyznana przez patriarchę Konstantynopola w 1924 r. nie została uznana przez patriarchę moskiewskiego. Naświetlony został też spór między tymi patriarchami również z racji nadania w ostatnich czasach autokefalii Kościołowi prawosławnemu w Ameryce przez patriarchę moskiewskiego.

Pokrewny problem dotyczący autokefalii omówił również R. Potz, docent Uniwersytetu Wiedeńskiego, w swej prelekcji *Autokefalia jako prawny problem struktur*. Po przedstawieniu różnych typów autokefalii omówił problem uzyskiwania autokefalii przez Kościoły w diasporze oraz nowe uniezależniające się narody pod względem politycznym, zwłaszcza gdy w nowo powstających państwach nie ma większości prawosławnej. Przy rozwiązywaniu rodzących się z tym problemów prelegent często odwoływał się do różnych losów Kościoła na Cyprze.

Protojerej Stefan Dymsha, docent Akademii Leningradzkiej, porusza również zagadnienie autokefalii w Kościele prawosławnym. Podkreślił, iż Kościół obejmujący cały świat składa się z różnych Kościołów lokalnych obdarzonych niekiedy również autokefalią. Fakt ten nie narusza jednak jedności Kościoła, gdyż ta istnieje dzięki uznawaniu wspólnych dogmatów, kanonicznych przepisów i tego samego kultu. Istnienie lokalnych Kościołów nie narusza też tradycji apostoelskiej, gdyż Kościoły takie oparte zwykle na podstawie etnicznej istniały od samego początku Kościoła. Po tych stwierdzeniach prelegent omówił warunki konieczne do zaistnienia autokefalii w Kościołach lokalnych akcentując mocno konieczność zgody Kościoła macierzystego, a także potrzebną liczbę biskupów mogących wyświęcać nowych biskupów dla Kościoła lokalnego bez uciekania się do obcych biskupów. Gdy tych warunków brak Kościół macierzysty może udzielić jedynie autonomii, która jednak nie wyjmuje Kościoła lokalnego spod jurysdykcji Kościoła macierzystego.

Interesujący problem władzy centralnej w różnych Kościołach chrześcijańskich został naświetlony w trzech referatach. Z pozycji teologii katolickiej sprawę przedstawił prof. Yves Congar OP z Francji. Na podstawie Pisma św., Ojców Kościoła i wypowiedzi soborów powszechnych wykazał, że najwyższą władzę w Kościele sprawuje papież. Ma on tę władzę również w stosunku do wszystkich Kościołów

partykularnych cieszących się pewną autonomią. Prof. J. Erickson, przyjmując punkt widzenia teologii prawosławnej, stwierdził iż Kościół prawosławny nie uznaje potrzeby centralnej władzy ogólnokościelnej w jednej osobie, gdyż jedynym zwierzchnikiem całego Kościoła jest Chrystus jako jego głowa niewidzialna. W każdym jednak Kościele lokalnym, z których składa się Kościół powszechny, ustanowiony jest najwyższy organ administracyjny, któremu podlegają też poszczególni biskupi. Sami zwierzchnicy tych Kościołów, w tym także patriarcha ekumeniczny, nie posiadają pełni władzy prawodawczej, jak ma to papież w Kościele katolickim. W świetle teologii ewangelickiej podobny temat omówił prof. H. Dombois z Heidelbergu. Przedstawił to zagadnienie opierając się na wypowiedziach teologów Kościoła luterńskiego i reformowanego świadczących o braku jednoznacznego pojęcia władzy centralnej w Kościołach protestanckich.

Zagadnieniem samej autonomii w Kościele zajął się prof. K. Mörsdorf z Monachium w swym referacie *Autonomia Kościołów partykularnych i ich związki w świetle Soboru Watykańskiego II*. Podkreślone tu zostało, że dopiero ostatni Sobór w swych dokumentach czyni wyraźną wzmiankę o Kościołach partykularnych, które razem wzięte tworzą katolicki Kościół powszechny. Kościoły te cieszą się pewną autonomią w granicach określonych przez prawo. Chodzi tu przede wszystkim o diecezje, metropolie i patriarchaty. Istnienie Kościołów partykularnych nie sprzeciwia się jedności Kościoła, gdyż są one zjednoczone organicznie w Duchu Świętym tą samą wiarą, tymi samymi sakramentami i tym samym najwyższym wspólnym zwierzchnikiem. Zasadniczą rzeczą jest tu jedynie ustalenie dokładnego zakresu władzy przysługującej zwierzchnikom tych Kościołów partykularnych.

Ostatni wreszcie referat wygłosił tu archimandryta W. J. Pospishil na temat rozwoju katolickich Kościołów wschodnich w świetle zreformowanej kodyfikacji prawa wschodniego. Przedstawiony został tu stan prac nad tą reformą oraz podane kryteria, według których winien być przygotowany jeden wspólny kodeks dla wszystkich katolickich kościołów wschodnich. Naświetlona została tu również sprawa autonomii tych Kościołów, terytorialnego ograniczenia jurysdykcji patriarchatów, miejsca laikatu w Kościele oraz sprawa ekumenicznego charakteru kodeksu.

Po każdym z wygłoszonych referatów miała miejsce dyskusja, w czasie której naświetlano jeszcze wiele problemów wiążących się z poruszonym tematem. W sprawach kontrowersyjnych wypowiedziano się odważnie, lecz zawsze z poszanowaniem obcych poglądów. W ostatnim dniu Kongresu, przypadającym na niedzielę, wszyscy kongresiści wzięli udział w uroczystej mszy św. odprawianej w katedrze przez ordynariusza diecezji bpa R. Grabera, a następnie byli przyjęci przez niego w jego rezydencji. Tegoż dnia w godzinach późniejszych przy udziale wszystkich uczestników Kongresu odbyło się uroczyste prawosławne nabożeństwo eucharystyczne w kościele św. Klary, a w godzinach popołudniowych również nabożeństwo ekumeniczne z udziałem miejscowego biskupa ordynariusza.

W czasie trwania Kongresu odbyło się też plenarne posiedzenie członków Stowarzyszenia, na którym ponownie wybrano przewodniczącym Stowarzyszenia prof. W. Plöchlą i ustalono termin przyszłego Kongresu na r. 1980. Tematem tego Kongresu ma być sprawa małżeństw mieszanych.